

Foto: UROŠ HOČEVAR

“Zanima me biti zrcalo”

Ameriška kiparka Rona Pondick, rojena leta 1952, s serijo hibridnih skulptur gostuje v galeriji TR3 na razstavi, ki sta jo pripravila Mojca in Igor Lah v sodelovanju s pariško-salzburško galerijo Thaddaeusa Ropaca. Na ogled je do 21. novembra.

MAJA MEGLA

mag 29. oktober 2008

Megla, Maja. “Zanima me biti zrcalo,” [“I’m interested in being a mirror” (Interview)]
Mag, October 29, 2008, pp. 64-66.

Avstrijski pisatelj Franz Kafka se pogosto omenja kot ena od ključnih osebnosti, ki so se s svojim delom dotaknile vašega ustvarjanja. Kaj v njegovem pisateljskem načinu je tako močno vplivalo na vaše kiparsko delo?

Kafkovo delo uteleša protislovja. Njegovo pisanje ima kakovost, ki jo želim ujeti tudi v svojem ustvarjanju. Ena od lastnosti ni samo absurdnost, temveč realnost življenja, to je nekaj, kar je smrtno resno, a ima sočasno lahko polarno nasprotno interpretacijo, ki je zabavna in smešna. Ljudje pogosto mislijo, da je življenje črno-belo. Zame je zelo sivo, zapleteno, večsmerno. Kafkovo delo to zajema. Brala sem njegovo biografijo in v njej je pisalo, kako se je sam, ko je bral svoje Metamorfoze, zvijal od smeha. Moj odziv na njegove kratke zgodbe je bil sprva vznemirjenost, zaradi metafor v njih, a med nadaljnjim branjem sem samo sebe zalotila v smehu. Tudi v življenju sem se znašla v situacijah, ki so bile tragično smešne. Kako so lahko tragične in smešne hkrati?

Ključna so torej protislovja, s katerimi lahko prodremo izza pojavnosti, ki ni črno-bela. Kaj je tisto za pojavnostjo, ki jo razgaljajo protislovja?

Nič v življenju ni ena sama stvar. Razslojeno je. Vedno je več stvari hkrati. Ko nekdo gleda moje delo, upam, da se mu nekaj, kar je zaprto kot cvet, samo od sebe razpre in da potem ob nadaljnjih ogledih v njem vidi tudi druge stvari. Nočem, da bi moje delo pogledali, ga uzrli, in ne bi imeli več razloga, da bi ga spet pogledali, ker ste že prvič vse zapopadli.

Zanimivo protislovje je tudi v človeški zaznavi. Kar je za nekoga lepo, je morda za drugega grdo. Naša percepcija je zelo raznolika. Kakšne vrste odzivov na svoje delo doživljate vi in kako ravnate s temi zelo različnimi oblikami človeške zaznave?

Različni smo. Imamo različne kulturne izkušnje, tudi različne življenjske izkušnje. Znotraj istega kulturnega koda ljudje zelo različno gledajo na življenje, ker so vzgojeni drugače. Ne glede na to, kakšno prtljago pogledov na literaturo, umetnost nosite s seboj, vse te oblike umetnosti izkušamo ne samo skozi čutne izkušnje, temveč tudi skozi psiho, nezavedne impulze. Ni mogoče, da bi umetnik rekel, da nadzoruje gledalca ali bralca, ker ga ne more. Gledalca lahko usmerjate, ne morete pa ga nadzorovati. To sem spo-

“Ni mogoče, da bi umetnik rekel, da nadzoruje gledalca ali bralca, ker ga ne more. Gledalca lahko usmerjate, ne morete pa ga nadzorovati.”

znala že kot zelo mlada umetnica. Zato ustvarjam dela, ki so, kolikor je mogoče, simbolično močna in omogočajo pestre interpretacije.

Absolutnih meril ni, so samo subjektivna. Kaj je za vas lepo ali lepota?

Marsikdaj sem se zalotila, da ustvarjam nekaj s prepričanjem, da je lepo in klasično, a ko je delo pogledal še kdo drug, ga je videl sicer kot lepo, a neurejeno. Mar to pomeni, da nisem videla bistva svojega lastnega dela? Ne verjamem. To se pogosto zgodi. Ko je delo končano, ga vidim zelo drugače kot takrat, ko vstopi v umetnostni svet, ki je zunaj mojega ateljeja, mojega nadzora, mojega izmišljenega, domišljjskega sveta. Ko se to zgodi, ga vidim znova, z drugimi očmi, vendar ni mogoče napovedati, kako hočem sama, da se nekaj vidi, in kako se to pozneje res vidi oziroma gleda. Tega ni mogoče nadzorovati. Kar ustvarjam zdaj, se bo čez čas, deset let, sto let, videlo povsem drugače. A kako, tega ni mogoče predvideti. Ko delo vstopi v umetnostni svet, postane nekaj drugega.

Lahko rečemo, da imajo umetniška dela svoje lastno življenje?

Vsekakor. Ko umetniško delo vstopi v svet, izgubi vse naše želje, namene, ki smo jih imeli, morda jih bodo gledalci opazili, mogoče pa tudi ne. Kadarkoli berem recenzijo o svojem delu ali esej, posebno ko z osebo ne govorim, temveč besedilo napiše na podlagi lastnega dožemanja mojega dela, ujame nekaj, o čemer sem sama veliko razmišljala. Mislim, da je umetnost oblika sporazumevanja. Dela, ki je res uspešno, ne morete prelitati v besede, a je nekaj, kar občutite kot večno in brezčasno, kar občutite v svojem telesu. Počutite se povezani z delom.

Pojdiva še malce skozi zgodovino vaših značilnih elementov, ki ste jih uporabljali v svojih stvaritvah, na primer lesena bruna in blazine kot podstavke za svoje objekte. Kako ste jih izbirali, zakaj, kako ste s tem začeli?

Težko je odgovoriti na takšna vprašanja, ker se zelo zavedam, da razmišljam s svojimi rokami. Nimam misli, ki bi mi narekivale, da hočem to in to ter zaradi tega tak in tak učinek. Delam v ateljeju in pogosto mislim, da grem v neko smer, a končam nekje povsem drugje. Rada ustvarjam z različnimi materiali, ker lahko nekaj dodajo podobni in obliki. A verjamem, da so tudi skulpture, ki so nematerialne. Trudim se, da delam s totalnostjo, ki se sestavlja skupaj, bogato s simboliko in prisposodobami. Zato težko odgovorim, zakaj sem izbrala neke materiale. Lahko povem le, zakaj sem mislila, da bodo delovali.

Objekti stojijo prosto v prostoru ali ležijo na podstavkih. Zakaj jih je

treba omejiti, določiti njihovo mesto o podstavkom?

Kip potrebuje občutenje prostora. Če vidite kip v prostoru, na podstavku ali na blazini, ima svoje mesto. Ko ima določeno mesto, se od nas odmakne. Druge objekte v našem svetu, na primer kavč ali stole, uporabljamo. Če jih postavimo zunaj te funkcije v svet “glejte me”, postanemo z njimi povezani drugače.

Je to nekaj podobnega, kot se je zgodilo v likovni umetnosti, kjer je okvir sliko ločil od prostora okoli nje, potem pa so se umetnikom porodila vprašanja, zakaj bi bil sploh potreben, zakaj naj bi gospodoval nad sliko, in postal je celo sestavni del slike ali pa iz nje izginil?

Slika je magično okno. V kiparstvu gre za vprašanje, kako povzročiti, da se zgodi ta magija. Zanima me, kako narediti objekt, ki ni samo objekt s svojo funkcijo. S kipi želim doseči občutenje, da z njimi vstopiš v drug svet.

Veliko se posvečate naravi materialov in temu, kako njihov značaj vpliva na to, kar vidimo. Lahko razložite s primerom?

Pri večini kipov, ki so na ogled na razstavi v TR3, kot material uporabljam nerjaveče jeklo. Nekateri deli so gladki kot zrcalo, a soočeni s površinami, ki se občutijo kot tekstura roke ali drevesa. Ta nasprotja v taktilnosti delujejo tako, kot bi bili kipi v nekakšnem prehodnem stanju. Nekatere površine se zrcalijo kot dokončane, druge pa, kot bi se topile pred vami, in poudarjajo občutek tranzicije, metamorfoze. Nekaj v materialu, kar je nematerialnega, poudarja tisto ključno, kar me zanima, to je preobrazba.

Nekaj časa vas je zanimalo, kaj v oblikah objektov narekuje, da jih občutimo kot moške ali kot ženske.

Zanimalo me je, kaj ljudje vidijo v oblikah, ker imamo vsi veliko asociativnega potenciala. Zaposlovalo me je vprašanje, kaj je nagnonska želja. Mislim, da človeška bitja želimo vse: želimo tisto, česar ne moremo imeti, vi želite to, kar imam jaz, jaz želim to, kar imate vi, hočemo biti moški in hočemo biti ženske, hočemo vse. Raziskovala sem, kaj pomeni, da je nekaj mehko in drugo trdo, kaj te kvalitete utelešajo. Moje skulpture nimajo spola. Želim, da utelešajo to, kar je človeško. Biti človek ne pomeni, da si moški ali ženska.

Vas torej zanima tisto, kar je za realnostjo in njenim dualizmom nasprotnih kvalitete?

Zanima me življenje. Zanima me biti zrcalo. Močno delo pride kot zrcalo tega, kje smo kot družba, kot čas, ki vsebuje konflikte in človeške izkušnje tega časa. ➤

“Mislim, da je umetnost oblika sporazumevanja. Dela, ki je res uspešno, ne morete preleteti v besede, a je nekaj, kar občutite kot večno in brezčasno, kar občutite v svojem telesu. Počutite se z delom povezani.”

Neko obdobje ste v svojem delu pogosto uporabljali čevlje, stole, zobe. Kaj je njihov metaforičen pomen?

Kadar uporabljate del, vzet iz celote, nam možgani nemudoma pošljejo signal, da nekaj manjka. Zakaj je samo del? Porodi se kopica vprašanj. Ta vprašanja me zanimajo. Ne zanima me samo to, kar je, temveč tudi tisto, česar ni.

V zadnjem obdobju ste se v svojem ustvarjanju premaknili k naravi.

Za mene ni razlike med človeškimi, živalskimi in rastlinskimi oblikami. Narava je narava, naj gre za človeka, žival ali drevo. Vse, česar ni naredil človek, a obstaja, je narava.

Toda verjetno gre za zelo drugačen dialog, če neki objekt stoji v galeriji ali v naravi.

Vsak prostor je drugačen. Opazovala sem svoja dela, ki so bila razstavljena v številnih muzejih in galerijah, in vsakič so, zaradi različnega fizičnega in arhitekturnega okolja, delovala drugače. Vsak fizičen prostor je drugačen in tudi delo deluje drugače. Vsakič, naj bo v prostoru ali na prostem, ga namreč drugače bremo zaradi okolja in odnosa do njega.

Naredili ste tudi kovinsko drevo in ga postavili v naravo, a se sploh ni ločevalo od nje, ni bilo videti, da ni naravno, da ni živo. Gre za igro ...

... za dialog. Leta 1995 so me prosili, da naredim delo za zunanjo postavitev, kar bi pomenilo kip v parku. Česa takega še nisem delala. Ko sem opazovala skulpture na prostem, se mi je večinoma zdelo, da jih narava zmanjša, zoži. Tudi dela, ki so v galeriji delovala izjemno močno, celo bombastično, so, ko so jih postavili na prosto, izgubila svojo veličino. Razmišljala sem, zakaj bi se s tem bojevala, zakaj se ne bi združila z naravo, jo dejavno

Foto LEON VIDIC

vkjučila, da bi postala aktivna sestavina pri branju mojega dela.

So potemtakem stvaritve narave močnejše od človekovih?

Ko ste zunaj, lahko zagledate zelo majhno žival, ptico ali veverico, a ne pomislite, da je majhna. Vaši možgani jo zaznajo, vendar je ne razvrstijo po velikosti. Ne razmišljate o tem, kako velike ali majhne so živali. Imajo svojo lastno velikost, toda za to, kako jih doživljamo, sploh ni pomembna.

V zadnjem obdobju, po letu 1998, ste se lotili hibridne umetnosti, združevanja živalskih in človeških delov teles. Ta tradicija pravzaprav sega daleč v zgodovino, do egiptovske, grške, rimske mitologije.

Sega v obdobje pred neolitikom, a ni se združevalo samo človeško in živalsko, temveč tudi rastlinsko in človeško. To so oblike in podobe, ki so vseskozi obstajale in ne bodo nikoli izginile. Zakaj? Ker poskušamo razumeti, kaj se odvija zunaj nas. V starem Egiptu je bilo to združevanje človeškega in živalskega očiten prikaz moči, ne samo človeške, temveč tudi zemeljske. V srednjem veku je bila cerkvena ikonografija natančno predpisana in umetniki zelo omejeni s kodji, kaj slikati in kako, s katerimi materiali, barvami, koliko osebne stila smejo izraziti. A kljub temu, če vzamemo cerkve, čim višje greste po stenah s pogledom, tem več svobode je v izražanju in tudi podobe spoja človeškega in živalskega lahko zasledite. Zakaj? Ker človek poskuša razumeti, kaj lahko obstaja, ko postane kreator, ko ustvarja svojo lastno realnost, ki temelji na lastnih fantazijah.

Svojo skulpturo z naslovom Opica ste naredili s 3D računalniško tehnologijo. Kako lahko tovrstna tehnologija

pomaga pri delovnem procesu?

Računalnik sem uporabila samo takrat, da sem pomanjšala velikost svoje roke in glavo na velikost opice. Vsakič, ko vidite v skulpturah dele mojih teles, so v naravni velikosti. Računalniška tehnologija ni nič drugega kot kladivo ali žebelj, je samo orodje. Zato je vseeno, kakšno tehnologijo uporabljate, staro ali novo.

Nedavno ste preživeli zahtevno operacijo, ko bi lahko ostali tudi hromi. Kako je dogodek vplival na vas in vaše delo?

Ko se človek sooči z nečim, kar mu ogroža življenje, ga to močno spremeni. Pred dvema letoma sem bila skorajda paralizirana. Bila sem zelo blizu tega, da lahko izgubim vse tisto, kar mi je drago, in v nevarnosti, da rok ne bom mogla nikoli več uporabljati. Imela sem srečo in našla dobrega nevrokirurga, ki je izvedel 19 ur dolgo operacijo. Po njej sem se morala znova naučiti uporabljati roke in hoditi, a dobila sem priložnost, da nadaljujem svoje delo. Ta izkušnja mi je dala nekakšno svobodo in zavedanje, kako prelepo je življenje, vsak trenutek, in v popolnosti sem ga želela zaobjeti.

Menda ste takrat veliko ustvarjali v mislih.

Dolgo sem bila na intenzivnem oddelku in lahko tudi ne bi preživela. Ko sem ležala v postelji, sem si zamišljala nova dela, recimo drevo, ki je na razstavi v TR3. Takrat je v meni nastalo veliko podob, ki sem jih uresničila pozneje, ko sem z rokami spet lahko delala. Življenje sem občutila enako kot takrat, ko ustvarjam kot umetnica. So obdobja krize, skozi katera se je treba prebiti in iznajti nove oblike. Mi sami smo ustvarjalci življenja in ustvarjalci tega, kako ga živimo iz dneva v dan.